

Säkerhet i Kaukasus och Centralasien

Kvinnor i Konflikt och Återuppbyggnad

Referat

Forum Eurasien höll ett seminarium i Stockholm den 11 maj 2012 på tema kvinnor väpnad konflikt och samhällsbyggnad med fokus på regionerna Kaukasus och Centralasien.

Seminarieriet är del i en serie under hösten 2012 på tema Säkerhet i Kaukasus och Centralasien.
Mer information: http://www.forumeurasien.org/sv_seminarier2012.htm

Medverkande:

Eva Zillén, senior rådgivare, Kvinna till Kvinna
Bonnie Bernström, ordförande, Liberala Kvinnor
Henrik Hallgren, ordförande, Forum Eurasien

Kvinnor och Konflikt: En allt mer aktuell fråga

I dagens krig är kanske så många som nio av tio offer civila¹. Kvinnor drabbas mycket hårt av både krigets direkta effekter, ibland genom metodisk användning av sexuellt våld, och av följderna i form av raserade samhällsfunktioner och bristande försörjning. Trots detta är kvinnor ofta i stort sett uteslutna från beslutsfattande i förebyggande arbete och i samhällets återuppbyggnad. Men under de allra senaste åren har frågan om kvinnors roll i konflikt börjat uppmärksammas allt mer.

I rättegången i Specialdomstolen för Sierra Leone i april 2012 dömdes Liberias förre president Charles Taylor tidigare i år för krigsbrott och brott mot mänskligheten, däribland sexuellt slaveri. Det ses som ett genombrott mot genderrelaterat våld, då det var första gången en internationell domstol gav fällande dom till en före detta statschef, därtill utan att den ansvarige varit personligen närvarande vid förbrytelsen.

Nobels fredspris för år 2011 satte fokus på kvinnors konstruktiva roll i att föra ett land plågat av krig eller despotiskt styre till fred och återuppbyggnad av samhället. På olika sätt illustrerade Leyma Gbowee i Liberia och Tawakkul Karman i Jemen att kvinnor inte bara är en aktiva deltagare i samhället, utan också kan leda transformationen till fred och folkligt medbestämmande.

Kaukasus och Centralasien - konflikt, tradition och modernisering

Konfliktdrabbade regioner

Delar av Kaukasus och Centralasien plågades i samband med Sovjetunionens sönderfall och på 1990-talet av ett antal väpnade konflikter, som alla lämnat olösta problem till dags dato.

De två krigen i Tjetjenien lämnade efter sig inte bara tiotusentals döda, utan en situation där Norra Kaukasus idag är Rysslands mest våldsdrabbade region. Alla de tre sydkaukasiska republikerna har varit inblandade i väpnade konflikter, senast 2008 i och med kriget om Sydossetien. Konflikten om Nagorno-Karabach startade redan under sovjetiskt styre och blev sedan till en våldsam väpnad konflikt mellan Armenien och Azerbajdzjan, som ledde till tiotusentals döda och runt en miljon flyktingar.

I Centralasien drabbades Tadzjikistan av ett långt inbördeskrig under 1990-talet, som gjort att landet fortfarande är regionens fattigaste med en rädsla för fortsatt instabilitet. Kirgizistan har två gånger sett presidenten störtas genom folkliga resningar, senast 2010, då närmare hundra människor dog. I det maktvakuum som uppstod utbröt sedan ett regionalt och etniskt färgat våld, som krävde flera gånger så många liv. Det öppnade också sår från liknande händelser i början av 1990-talet, som nu blir ännu svårare att läka.

---

¹ Variationen mellan konflikter är naturligtvis stor och antalet beror på om man räknar in de som skadas, våldtas, tvingas på flykt eller dör av fattigdom, sjukdomar och andra följder av krig. Säkert är att stora delar av samhället ofta blir direkt eller indirekt lidande i väpnad konflikt.

Kvinnan i samhället

Före den ryska erövringen av Kaukasus och Centralasien från början av 1700-talet till slutet av 1800-talet fanns med en grov förenkling två samhällstyper, de nomadiska på stäpperna, i öknarna öster om Kaspiska havet och i bergen, och de sedan länge bofasta jordbrukssamhällena i Kaukasus och Centralasiens bördiga områden. De bofasta samhällena var ofta uppbyggda kring patriarkalt ägande, där religionen - islam eller kristendom - spelade en viktig roll för att upprätthålla kulturen. I nomadsamhällena däremot med liten fast egendom var kvinnor ofta mer jämbördigt delaktiga i försörjningen. Där utvecklades heller inte de drag av åtskillnad mellan könen som kom att präglade en del av samhällena.

Sovjettiden medförde stora förändringar. Jämställdhet proklamerades och kvinnor skulle officiellt delta på lika villkor i samhället. I särskilt de islamiska samhällena blev frågan för bolsjevikerna också en del i kampen mot religionen och en aktiv kampanj bedrevs, den s k *hudjum* ("attack"), för att avlägsna den symboliska slöjan och få in kvinnorna i arbetslivet. Kollisionen med det traditionella samhället var omvälvande och i många fall tragisk. Men samtidigt infördes andra reformer, som kommunala daghem och en nästan total läskunnighet för både kvinnor och män, som gav många kvinnor chansen till helt nya yrkesbanor. Dessutom kvoterades kvinnor in i de visserligen ofta tandlösa beslutande församlingarna.

Med självständigheten från Sovjetunionen för 20 år sedan kom också delvis en återgång till traditionella mönster, som hållits vid liv. Även om religionsutövande i många av länderna kontrolleras hårt, har sedvänjor som brudrov och månggifte återkommit. Dessutom raserades de flesta av ländernas ekonomi och med den de sociala skyddsnäten. För kvinnors del innebar det ofta en dubbel arbetsbörda med ansvar för både försörjningen och familjen. När kvoteringen till parlament upphörde blev inflytande och kontakter viktigare, vilket generellt gynnade männen. Utländskt inflytande, både i form av ökade kontakter med liberala tankar i väst och genom nya, mer konservativa islamiska

strömningar, har också börjat förändra kvinnans situation.

Men i vissa länder har ihärdigt arbete från påverkansgrupper resulterat i att nya jämställdhetslagar införts och det finns inflytelserika kvinnor i näringslivet och politiken, särskilt på lokal nivå. Inom civilsamhällesorganisationer utgör kvinnor en majoritet.

Långsamma förändringar

1995 hölls Världskvinnokonferensen i Peking. Enligt *Eva Zillén* var detta en bra tid för en kvinnokonferens och den så kallade Pekingplattformen innehöll i många avseenden långtgående lydelse inom flera områden. Det fanns vid denna tid efter Berlinmurens fall och före kriget mot terrorism ett fokus på individens i stället för staters säkerhet och resultatet kom att bli ett tolvpunktsprogram om kvinnors rättigheter, som knappast skulle ha antagits några år senare.

Men inom området kvinnor, fred och säkerhet hände sedan inte mycket fram till år 2000 och FN:s säkerhetsrådsresolution 1325. Den innebar att kvinnor för första gången sågs som aktörer i alla faser av väpnad konflikt. Målen var flera; att öka kvinnors roll i beslutsfattande, att inkludera ett genderperspektiv i alla freds- och återuppbyggnadsprojekt och skydda kvinnor och flickor och förebygga genderrelaterat våld. Särskilt stort arbete har sedan lagts ner på att bekämpa sexuellt våld under konflikt, ett problem som flera år senare underströks genom resolutionerna 1820 och 1888, något som bl a inneburit att FN:s generalsekreterare utsett en speciell representant (för närvarande Margot Wallström) för frågan. Vissa framsteg har också gjorts när det gäller åtal för sexuellt våld i väpnad konflikt.

Men vad gäller kvinnors representation i politiken och deltagande i fredsprocesser har utvecklingen inte varit lika tydlig. Resolution 1889 (2009) betonar att freds- och återuppbyggnadsarbete skall inkludera kvinnor. I praktiken blir kvinnor dock sällan delaktiga, bl a för att man i fredsförhandlingarna i stället ofta försöker involvera alla stridande parter med resultat att särintressen - ofta med ansvar för krigshandlingar - prioriteras på bekostnad av 50% av befolkningen. Idag skiljer man ofta i praktiken på fredsförhandlingar och återuppbyggnad och argumenterar att kvinnors roll och rättigheter skall säkras i det senare uppbyggnadsskedet. Men, som *Eva Zillén* påpekar, viktiga beslut och resurser allokeras ofta redan under fredsprocessen med resultat att kvinnor i praktiken utesluts.

Frusna och heta konflikter

Ett stort hinder för lösning av konflikterna i Södra Kaukasus är bristen på dialog och insikt om motpartens förhållanden. Delar av Kvinna till Kvinna:s partnerorganisationers arbete har därför

Eva Zillén

fokuserat på att över huvud taget upprätta kontakter. I Karabach-konflikten träffas kvinnor på neutral mark och till framgångarna hör att de kan enas om en önskan om fred, även om det inte finns enighet om hur freden skall se ut. Särskilt viktigt är att fokusera på unga kvinnor när nu en allt större andel av befolkningen inte har några minnen från tiden före kriget och har vuxit upp i ett starkt polariserat debattklimat.

Bonnie Bernström

Under och även efter händelserna i Osj och Jalal-Abad i södra Kirgizistan i juni 2010 förekom våldtäkter som ett vapen för att sätta skräck i befolkningen, även om omfattningen inte är klarlagd på grund av att problemet underrapporteras.

Men kvinnor spelade också i flera fall en viktig modererande roll under konflikten för att undvika våldsamheter. Det var möjligt genom att kvinnor, till stora delar drivande i civilsamhällesorganisationer, var välorganiserade. I det polariserade samhället som skall återuppbyggas efter våldet har kvinnor också tagit initiativ. *Bonnie Bernström* berättar om hur kvinnor genom både NGO:er och näringsverksamhet tar steg för att återuppbygga en raserad vardag, men också om vikten av att kvinnor är delaktiga i samhället redan innan våldet blir verklighet. Flera inhemska och internationella organisationer har nu också kvinnors deltagande på agendan.

Förutsättningarna är på papperet goda. Kvinnor i Kirgizistan, liksom i stora delar av OSS, är överrepresenterade i högutbildade yrken. Trots detta är lönerna inom näringslivet lägre än männens och inom politiken är inflytandet fortfarande lågt, särskilt på hög nivå. På familjeplanet står kvinnor ofta för försörjningen, något som ofta tillåts enbart då mannen formellt fortfarande är familjens överhuvud. Men detta är ett genderkontrakt som kan komma under press, särskilt i ett samhälle med hög arbetslöshet och konkurrens.

Det finns också hos media och även delar av allmänheten en skepsis mot kvinnor som beslutsfattare och näringsidkare vilket, som Bonnie Bernström påpekar, är tydligt i porträtteringen av kvinnliga politiker och i risken för offentlig smutskastning. Därför är också förebilder viktiga. Roza Otunbajeva blev Kirgizistans första president efter händelserna 2010 - och den första kvinnliga presidenten i OSS-området - och även om hennes mandat tidsbegränsades, blev hennes presidentskap en viktig signal om att kvinnor inte heller kan uteslutas från landets högsta positioner.

Vidare läsning

Ett mindre urval av länkar för vidare läsning, de flesta på engelska.

FN-dokument och säkerhetsrådsresolutioner om kvinnor, fred och säkerhet

Om Pekingplattformen: <http://www.un.org/womenwatch/daw/followup/bfbeyond.htm>

1325: http://www.un.org/events/res_1325e.pdf

1820: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/No8/391/44/PDF/No839144.pdf>

1888: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/No9/534/46/PDF/No953446.pdf>

1889: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/542/55/PDF/N0954255.pdf>

Kvinnor och konflikt

Svenska regeringen om kvinnor, fred och säkerhet

<http://www.regeringen.se/sb/d/10442/a/101610>

Operation 1325, driven av sex kvinnoorganisationer:

<http://operation1325.se/>

Kvinna till Kvinna och projektet Equal Power Lasting Peace

<http://kvinnatillkvinna.se/>

<http://www.equalpowerlastingpeace.org/>

Peacewomen, initierat av Women's International League for Peace and Freedom, med mycket information om uppföljningen av resolutionerna

<http://www.peacewomen.org/>

Konflikten om Nagorno-Karabach

Conciliation Resources

<http://www.c-r.org/our-work/south-caucasus>

OSSE:s Minskgrupp för lösning av Karabachkonflikten

<http://www.osce.org/mg/66872>

Konflikten i södra Kirgizistan

Rapporten från Kyrgyzstan Inquiry Commission

<http://www.kgzembind.in/Report%20%28English%29.pdf>

Nyare och mer grundlig rapport från Norska Helsingforskommittén, Memorial, Freedom House

http://nhc.no/filestore/Publikasjoner/Rapporter/2012/Rapport_2_12_ENG_net.pdf

Kontakt

Ta gärna kontakt med Forum Eurasien angående samarbeten i Centralasien och Kaukasus och idéer om fortsatt arbete med frågan om kvinnor och väpnad konflikt.

